

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Історичний факультет

ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
для здобувачів третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії),
котрі вступають до аспірантури
Львівського національного університету імені Івана Франка

Освітній рівень – третій
Галузь знань: 03 “Гуманітарні науки”
Спеціальність: 032 “Історія та археологія”

Розглянуто і затверджено
на засіданні Вченої ради
історичного факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка
22.06.2021 р. (протокол №10/2020-21)
Голова Вченої ради
_____ С. П. Качараба

I. ПЕРЕДМОВА

Фахове вступне випробування (іспит) зі спеціальності 032 “Історія та археологія” покликане встановити рівень концептуальних знань претендентів на навчання в аспірантурі Львівського національного університету імені Івана Франка. *Мета іспиту* – визначення рівня сформованості професійних, світоглядних і громадських якостей особистості вступника в аспірантуру, а також стану їхньої готовності до науково-дослідницької роботи у сфері історії. Задля цього, як складову фахового вступного випробування (третє питання в екзаменаційному білеті), передбачено захист вступником науково-дослідної пропозиції майбутньої дисертації у рамках предметної спеціалізації (археологія, військова історія, всесвітня історія, етнологія, історія України тощо).

II. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка “відмінно” (90–100 балів):

- ↪ вступник у повному обсязі володіє програмним матеріалом
- ↪ аналізує історичні події у їхньому взаємозв’язку і розвитку
- ↪ розуміє історичний процес, виявляє причинно-наслідкові зв’язки
- ↪ при відповіді окреслює історіографію і джерельну основу питання
- ↪ змістовно і логічно відповідає на поставлені запитання

Оцінка “добре” (71–89 балів):

- ↪ вступник володіє фактичним матеріалом, але допускає окремі неістотні помилки
- ↪ висновки й узагальнення, які він зробив, не є вичерпними
- ↪ демонструє часткове знання історіографії
- ↪ відповіді на поставлені питання є неповними

Оцінка “задовільно” (51–70 балів):

- ↪ вступник в основному володіє фактичним матеріалом, але в окремих аспектах питань припускається істотних помилок
- ↪ не в змозі самостійно робити чіткі висновки й узагальнення та пов’язати теоретичні знання з практикою
- ↪ виклад матеріалу утруднений, неповною мірою використовується категоріальний апарат історичної науки

Оцінка “незадовільно” (0–51 бал):

- ↪ вступник не володіє матеріалом, не орієнтується в його проблематиці, при спробі викладу матеріалу припускається грубих помилок.

III. ЗМІСТОВА ЧАСТИНА

1. Історія як наука: методологія, джерела, історіографія, основи наукового дослідження.

Теоретико-методологічні засади історичної науки. Історія як наука: предмет, завдання, функції. Загальнонаукові принципи вивчення історичного минулого. Проблема об'єктивізму в процесі історичного пізнання. Історичні категорії і поняття. Методологія історії. Спеціальні методи історичної науки. Міждисциплінарні методи історичних досліджень.

Історичні джерела: класифікація, наукова критика. Понятійно-категоріальний апарат джерелознавства. Співвідношення понять “історичне джерело” та “історичний факт”. Виявлення, збереження та робота з історичними джерелами. Класифікація джерел. Автентичність, оригінальність, достовірність, репрезентативність історичних джерел. Наукова критика джерел.

Історія історичних знань. Зародження історичних уявлень і знань. Антична історіографія: тенденції розвитку та напрями. Релігійно-філософські засади середньовічної історіографії. Літописна традиція Русі-України. Особливості ренесансного історіописання (антропоцентризм, гуманізм, концепція часу). Історія в добу Просвітництва. Ідеї прогресу та циклічності в історії. Секуляризація науки та культури. Інституціоналізація історичної науки у ХІХ ст. Історична наука в системі університетської освіти. Позитивізм: риси позитивістської історіографії. Плюралізм у методології історії ХХ ст. Новітні тенденції в розвитку історичного пізнання.

Галузі історичної науки, спеціальні історичні дисципліни (СІД) та суміжні з історією науки. Значення СІД у вивченні історії та при роботі з історичними джерелами. Класифікація спеціальних історичних дисциплін (палеографія, дипломатика, хронологія, нумізмати́ка, геральдика, генеалогія, сфрагістика). Особливості використання методів спеціальних історичних дисциплін у роботі з історичними джерелами. Етнологія як історична наука: історія становлення та напрями досліджень. Змістове наповнення термінів “етнографія”, “етнологія” та “антропологія”. Історія народної культури як складова етнології. Історична географія: коло досліджень. Військова історія як галузь історичної науки.

Основи науково-дослідної роботи. Організація досліджень: вибір теми, висунення наукових гіпотез, опрацювання історіографії та пошук джерел. Основні види академічних робіт: реферат (реферування), тези доповіді, наукова стаття, монографія. Етапи підготовки наукової роботи. Структура наукової роботи. Алгоритм підготовки тексту дослідження. Загальні вимоги до оформлення наукової роботи. Академічна доброчесність.

2. Археологія.

Археологія як історична наука. Перші спроби систематизації пам'яток історії. Археологічні відкриття в Європі у XVIII–XIX ст. Розвиток археологічних знань у європейських країнах на початку – другій половині XIX ст. Відкриття і дослідження давньогрецьких пам'яток культури. Найважливіші археологічні відкриття у XIX – першій половині XX ст. у Західній і Південній Азії, Північній Африці. Набуття археологічних знань в Україні у XIX – на початку XX ст. Найвидатніші археологічні дослідження на території України. Видатні українські археологи. Законодавство про охорону культурної спадщини України.

Поняття і методи археологічної науки: археологічні пам'ятки, археологічні культури, локальні групи, хронологічні етапи, етнокультурні спільності. Загальна характеристика стоянок, поселень, селищ, городищ, різних видів поховань, інших категорій пам'яток. Методи дослідження в археології. Зв'язки археології з природничими (біологією, зоологією, антропологією, геологією, фізикою) і гуманітарними (етнографією, нумізматику, топонімією) науками. Головні концепції в археологічній науці (теорії міграціонізму, культурних кругів, дифузійнізму).

Розробка проблеми археологічної періодизації стародавньої історії. Загальна характеристика європейського палеоліту. Палеоліт на території України: сучасні погляди та періодизація. Природні умови, спосіб життя, суспільна організація, світорозуміння і мораль первісних людей. Час і шляхи заселення території України. Основні групи палеолітичних пам'яток в Україні. Характеристика європейського мезоліту. Головні області українського мезоліту. Неоліт і його значення у житті людини. Основні етнічні спільності в неолітичну епоху на території України. Риси матеріальної культури і господарства. Характерні риси енеолітичної доби. Основні археологічні культури мідного віку. Трипільська культура: проблема походження, хронологія, основні етапи розвитку. Основні археологічні культури бронзового віку в Україні. Загальна характеристика ранньозалізного часу. Кіммерійці, скіфи, сармати: матеріальна і духовна культура.

Давні слов'яни: перші згадки та прабатьківщина. Проблема етногенезу слов'ян в історіографії. Розселення та етнічна історія слов'янських народів. Суспільне, господарське життя і духовний світ давніх слов'ян. Народоназви слов'янських етносів, їхні етнографічні та локальні культурні групи. Основні риси традиційно-побутової культури слов'янських народів за археологічними джерелами.

3. Історія.

Стародавні цивілізації: природно-географічні умови розвитку, організація суспільства і влади. Поняття “Стародавнього Сходу”: його територіальні і хронологічні межі та сучасні дискусії щодо використання. Поняття цивілізації: основні підходи до вивчення. Типологія, функції та трансформація ранньої

держави. Поява імперій. Давньогрецький поліс: природно-географічні умови розвитку, держава, культура та релігія. Античні міста-держави на території України. Стародавній Рим: політичний розвиток, соціальний устрій та культура. Виникнення і поширення християнства. Романізація як феномен: римські громадянство, право, релігія, культура, освіта, армія у провінціях. Поділ Римської імперії: причини і наслідки. Внесок цивілізацій стародавнього світу в історію людства.

Епоха Середньовіччя. Медієвістичні студії. Періодизація середньовічної історії. Велике переселення народів: причини та наслідки. Кочові імперії та їхня роль в історії. Епоха вікінгів. Станова ієрархія. Місто та його роль як політичного, економічного і релігійного центру. Роль християнства в історії Середньовічної Європи. Арабські завоювання та їх наслідки. Середньовічні держави: від роздробленості до станово-представницьких монархій. Військова справа. Лицарська культура. Виникнення і розвиток середньовічних держав в Центрально-Східній Європі. Київська держава (Русь): від піднесення до політичної дезінтеграції. Раннє Відродження і гуманізм.

Нова історія. Поняття і періодизація Нового часу. Великі географічні відкриття: причини, передумови і наслідки. Зміни в європейському суспільстві: повсякденне життя. Ідеологія Реформації. Католицька Реформа. Особливості Вестфальської системи міжнародних відносин. Тридцятилітня війна: етапи та наслідки. Наукова революція. Особливості ранньомодерної доби в українській історії: козацький чинник. Становлення абсолютних монархій. Ідеологія Просвітництва: генеза та характерні особливості. Політика “освіченого абсолютизму”. “Довге” ХІХ ст.: суспільна модернізація та національне відродження. Індустріальна (промислова) революція: причини і наслідки. “Весна народів” 1848–1849 рр. Формування сучасної української нації. Міжнародні відносини у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.: світ напередодні “великої війни”.

Новітній час. Перша світова війна: причини, основні етапи, перебіг бойових дій, результати. Причини, особливості та наслідки Української революції 1917–1921 рр. Версальська система мирних договорів. Утворення незалежних держав у Центрально-Східній Європі. Суспільно-політичні рухи і напрями: (нео)лібералізм, (нео)консерватизм, соціалізм, комунізм, фашизм, нацизм. Становлення тоталітарних режимів у міжвоєнній Європі. Друга світова війна: причини, учасники, основні події, підсумки. Повоєнне загострення протистояння між СРСР і країнами Заходу. “Холодна війна”. Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Декомунізація у Центрально-Східній Європі. Незалежна Україна: виклики сучасності.

Рекомендована література

- Абашина Н., Козак Д., Синиця Є., Терпиловський Р. *Давні слов'яни: археологія та історія. Навч. посібник.* Київ, 2012.
- *Архівознавство.* За ред. Я. Калакури та І. Матяш. Вид. 2-е. Київ, 2002.
- Балух В., Коцур В. *Історія стародавнього Риму. Курс лекцій.* Чернівці, 2005.
- Балух В., Макар Ю. *Історія стародавньої Греції. Курс лекцій.* Чернівці, 2005.
- Баран В., Баран Я. *Історичні витоки українського народу.* Київ, 2005.
- Брехуненко В. *Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII–XVIII ст.* Київ, 2014.
- Винокур І., Телегін Д. *Археологія України.* Тернопіль, 2004.
- Войтович Л., Целуйко О. *Спеціальні історичні дисципліни. Зошит 2. Генеалогія.* Львів, 2008.
- Глушко М. *Історія народної культури українців: навч. посібник.* Львів, 2014.
- Глушко М. *Методика польового етнографічного дослідження: навч. посібник.* Львів, 2008.
- Голубко В., Качараба С., Середяк А. *Історичне краєзнавство. Навч. посібник.* Ч. 1., Львів, 2006.
- Гречило А. *Українська територіальна геральдика.* Львів, 2010.
- Грицак Я. *Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст.* 2-ге вид. Київ, 2000.
- *Давня історія України: В 3-х т.* Київ, 1997–1998.
- Дейвіс Н. *Європа. Історія.* Київ, 2000.
- Джадт Т. *Після війни. Історія Європи від 1945 року.* Київ, 2020.
- Дюррозель Ж.-Б. *Історія дипломатії від 1919 р. до наших днів.* Київ, 1995.
- Залізняка Л. *Первісна історія України.* Київ, 1999.
- Захаров Б. *Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987).* Харків, 2003.
- Зашкільняк Л. *Сучасна світова історіографія.* Львів, 2007.
- Зашкільняк Л., Крикун М. *Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів.* Львів, 2002.
- Заяць А. *Спеціальні історичні дисципліни. Зошит 1. Археографія.* Львів, 2010.
- *Етнографія України. Навч. посібник.* За ред. проф. С. Макарчука. 2-е вид. Львів, 2004.
- Іваницька О. *Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945): навч. посібник.* Київ, 2001.
- Іваницька О. *Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002): навч. посібник.* Вінниця, 2002.
- *Історія Візантії. Вступ до візантиністики. Навч. посібник.* За ред. С. Сорочана і Л. Войтовича. Біла Церква, 2011.
- *Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій.* За ред. В. Ярового. Київ, 2001.
- *Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (XIX – початок XX ст.): навч. посібник.* З. Баран, Н. Васьків, С. Качараба, Б. Сипко, Р. Сіромський, Н. Турмис, Б. Чума; за ред. Б. Сипко. Львів, 2020.
- *Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики (XX – початок XXI ст.): навч. посібник.* Київ, 2006.
- *Історія Центрально-Східної Європи. Посібник.* За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001.
- *Історія України: Посібник для вузів.* За ред. Ю. Зайцева. Львів, 1996.
- Качараба С., Сіромський Р. *Історія Західної Європи та Америки др. пол. XX – початку XXI ст.: практикум.* Львів, 2015.
- Козеллек Р. *Часові пласти: Дослідження з теорії історії.* Київ, 2006.
- Козицький А. *Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у XX ст. (причини, особливості, наслідки): навч. посіб.* Львів, 2012.
- Козицький А. *Новітня історія країн Азії та Африки. 1918–1999. Курс лекцій.* Львів, 2000.
- Кондратюк К. *Новітня історія України. 1914–1945 рр.* Львів, 2008.

- Кондратюк К. *Українська історіографія XIX – початок XX століття: основні напрями і концепції*. Львів, 2002.
- Кондратюк К., Сухий О. *Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914–2009 рр.)*. Львів, 2010.
- Крижановська О., Крижановський О. *Історія середніх віків. Курс лекцій*. Київ, 2004.
- Крижановський О. *Історія стародавнього Сходу. Курс лекцій*. Київ, 2002.
- Макарчук С. *Етнічна історія України*. Київ, 2008.
- Макарчук С. *Історико-етнографічні райони України*. Львів, 2012.
- *Medium aevum: Середні віки*. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів. За ред. Л. Войтовича. Львів, 2010.
- Мицик Ю., Бажан О., Власов В. *Історія України*. Київ, 2010.
- Мицик Л., Кузьменко Ю. *Новітня історія країн Європи та Америки (1918–2007): навч. посібник*. Київ, 2008.
- *Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (кінець XV – початок XIX ст.)*. Навч. посібник. За ред. З. Баран. Львів, 2015.
- *Нові підходи до історіописання*. За ред. П. Берка. Київ, 2010.
- *Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки. 1918–1945 рр.* Навч. посібник. За ред. М. Швагуляка. Львів, 2005.
- *Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. – початок XXI ст.)*. Навч. посібник. За ред. М. М. Швагуляка. Львів, 2011 (2015).
- Орлова Т. *Історія сучасного світу: навч. посібник*. Київ, 2006.
- Патриляк І. *Перемога або смерть. Український визвольний рух у 1939–1960 роках*. Харків, 2015.
- Плохій С. *Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності*. Харків, 2016.
- Полещук Т. *Історія Росії XIX – початку XX ст.: навч. посібник*. Львів, 2008.
- Тиводар М. *Етнологія. Навчальний посібник*. Львів, 2004.
- *Світова історія: XX століття. Енциклопедичний довідник*. За ред. І. Підкови та Р. Шуста. Львів, 2008.
- *Спеціальні історичні дисципліни. Довідник*. Київ, 2008.
- *Час народів. Історія України XIX століття: навч. посібник*. О. Аркуша, К. Кондратюк, М. Мудрий, О. Сухий. Львів, 2016.
- Шуст Р. *Нумізматика. Історія грошового обігу і монетної справи в Україні*. Київ, 2008.
- Щодра О. *Спеціальні історичні дисципліни. Зошит 3. Історична географія*. Львів, 2006.
- Щодра О. *Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII ст.* Львів, 2016.
- Щодра О. *Слов'яни і Русь в ранньому середньовіччі. Передумови і початки формування імперії русів*. Львів, 2021.
- Яковенко Н. *Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України*. 2-ге вид., перероблене та розшир. Київ, 2005.

Додаток 1.

**Зразок екзаменаційного білета
для фахового вступного випробування (іспиту)
зі спеціальності 032 “Історія та археологія”**

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Освітній рівень – третій
Галузь знань: 03 “Гуманітарні науки”
Спеціальність: 032 “Історія та археологія”

**Фахове вступне випробування
ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №15**

1. Міждисциплінарні методи історичних досліджень
2. Роль християнства в історії Середньовічної Європи
3. *Науково-дослідницька пропозиція в рамках предметної спеціалізації**

Затверджено на засіданні Вченої Ради історичного факультету
Протокол №10/2020-21 Від 22 червня 2021 року

Декан історичного факультету

С. П. Качараба

Додаток 2.

Оцінювання

<i>Компонент</i>	<i>Максимальна кількість балів</i>
Питання 1	30
Питання 2	30
Науково-дослідницька пропозиція в рамках предметної спеціалізації	40
Загалом	100

* У кожного вступника науково-дослідницька пропозиція індивідуальна, залежно від проблематики майбутньої дисертаційної роботи та наукових напрямків, які розвиваються на кожній кафедрі зокрема. При відповіді на це питання за кафедрами залишається (при потребі) право додатково визначати рівень володіння вступником матеріалом у рамках спеціалізації (археологія, всесвітня історія, військова історія, етнологія, історія України тощо).